

Unitat 9

La II República i la GCE

1 La República d'esquerres (1931-1933)

Després de la dictadura de Miguel Primo de Rivera (1923-1930), Alfons XIII encarrega la formació d'un govern al general Dámaso Berenguer. Aquest, juntament amb l'almirall Juan Bautista Aznar, van dur a terme la *Dictablanda* (1930-1931), un règim més tolerant amb l'oposició política.

El 12 d'abril de 1931 es van convocar eleccions municipals. Els partits republicans les van guanyar a les grans ciutats. I el 14 d'abril es va proclamar la Segona República. Alfons XIII es va exiliar.

Els primers governs republicans van ser d'esquerres i es van proposar dur a terme unes reformes que servien d'excusa per a la rebel·lió militar que iniciaria la GCE:

➡ S'aprova la Constitució de 1931 que permetia el vot femení i el divorci. I s'aprova l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (1932).

➡ Reforma de l'exèrcit que va reduir el nombre d'oficials.

➡ Reforma religiosa que volia la separació entre Església i Estat i la fi de les subvencions als eclesiàstics. Es va prohibir l'orde dels jesuïtes i es van tancar centres educatius religiosos.

➡ Reforma agrària que permetia confiscar propietats dels grans terratinents i repartir-les entre els jornaleros.

➡ Reforma social: millora de les condicions laborals i de l'educació (laica i construcció d'escoles).

Atacs contra la República d'esquerres: intent de cop d'estat del general José Sanjurjo (1932) i revoltes anarquistes, com la de Casas Viejas, Cadis (1933).

2 La República de dretes (1933-1936)

Els partits de dretes van guanyar les eleccions generals del 1933 i les reformes es van aturar. Així els camperols van ser expulsats de les terres confiscades i aquestes retornarien als nobles i latifundistes.

Atacs contra la República de dretes: la revolució d'Astúries sufocada pel general Franco (1934) i els fets del 6 d'octubre a Catalunya.

3 La República del Front Popular (1936-1939)

El 16 de febrer de 1936, el Front Popular (coalició formada per PSOE, PCE i UGT) guanya les eleccions i reprèn les reformes i amnistia els empresonats per la revolució asturiana, mentre succeeixen atemptats per part de falangistes i radicals d'esquerres i anarquistes.

Una conxorxa organitzada entre feixistes, monàrquics i militars rebels, contraris a les reformes, va desembocar en un alçament de l'exèrcit en diferents punts que acabaria esdevenint la pitjor guerra registrada a Espanya: la GCE.

4 Catalunya durant la II República

ERC, fundada i dirigida per Francesc Macià i Lluís Companys, va guanyar les eleccions del 1931. Macià proclama la República catalana dins una federació ibèrica. D'acord amb el Govern central, finalment s'opta per recuperar la Generalitat de Catalunya. Després del 1716 i els Decrets de Nova Planta de Felip V, a excepció de la Mancomunitat (1914-1925), Catalunya torna a disposar d'un autogovern.

A pesar de la resistència de molts polítics espanyols, l'Estatut d'Autonomia va ser aprovat per les Corts el 9 de setembre de 1932. Es tracta d'un text legal resultat de la retallada de l'Estatut de Núria aprovat en referèndum (1931). Com a resultat de les primeres eleccions autonòmiques (20/11/32), Macià es convertirà en el primer president de la Generalitat contemporània.

Macià va morir el 25/12/33 i Companys, ja com a president, va veure com el Govern republicà de dretes aturava el traspàs de competències a la Generalitat i anul·lava lleis catalanes.

El 6 d'octubre de 1934, coincidint amb la revolució d'Astúries, Companys proclama l'Estat català dins una república federal espanyola i es produeix un enfrontament armat entre forces de la Generalitat i l'exèrcit amb 74 morts i 252 ferits. Companys i el seu govern van ser empresonats i l'Estatut es va suspendre.

5 El cop d'estat i el desenvolupament de la GCE (1936-39)

El 18 de juliol de 1936, militars contraris al Front Popular, monàrquics, carlistes, feixistes i altres agents de l'extrema dreta, dirigits pel general Emilio Mola, es van revoltar contra el govern legítim de la II República. Malgrat que la rebel·lió, al principi, no es va imposar a grans ciutats per la lluita popular i de les forces fidels a la República, aquesta no va poder imposar l'ordre entre els grups d'esquerres ni aturar l'avenç de l'exèrcit des del Marroc amb el suport d'italians i alemanys. El fracàs del cop d'estat va degenerar en una guerra civil entre el bàndol revoltat ("nacionals") i el republicà ("rojos"). Seria el pitjor conflicte de la història d'Espanya amb mig milió de morts i un altre mig milió d'exiliats (molts dels quals van acabar morint en camps de concentració francesos i nazis).

Segons el lloc on hom es trobés, tocava participar en un o altre bàndol. I els que vivien a la rereguarda dels fronts patien les represàlies o abusos dels vencedors o revenges. A la zona republicana, persones significatives de dretes i religiosos eren assassinats sense permís de les

autoritats; mentre que a les zones rebels, dirigents republicans, mestres i sindicalistes eren executats perquè seguien ordres dels comandaments.

<i>Etapas</i>	<i>Fets de guerra</i>
juliol 1936 – març 1937	Els insurrectes s'imposen al Marroc, Canàries, Extremadura, l'oest d'Andalusia i una franja al nord d'Espanya (des de Saragossa i Pamplona fins a Galícia). Després de la mort de Sanjurjo, el general Francisco Franco serà el líder dels revoltats en lloc de Mola (va definir les represàlies contra els membres o simpatitzants del Front Popular).
abril – novembre 1937	Franco ocupa la franja cantàbrica. Es produeix el bombardeig de la població basca de Gernika per part de la legió Còndor (26 d'abril) de l'Alemanya nazi.
Desembre 1937 – novembre 1938	Els franquistes inicien l'ofensiva sobre l'Aragó i divideixen el territori fidel a la República. La contraofensiva republicana fracassa (batalla de l'Ebre, juliol-novembre del 38).
Desembre del 1938 – abril del 1939	Els franquistes ocupen Catalunya (Barcelona, 26/01/39) i Madrid (28/03/39). El 5/03/39, el coronel Segismundo Casado va encapçalar un cop d'estat per derrocar el govern republicà i aturar la guerra. L'1 d'abril de 1939 l'exèrcit revoltat es declara guanyador de la GCE sense negociar amb el govern republicà i inicia una repressió brutal que només acabaria amb la fi de la dictadura de Franco (1975).

5.1 La GCE a Catalunya

La insurrecció va fracassar per l'oposició de la Generalitat i les milícies obreres. Voluntariat anarquista (CNT-FAI) i comunista (POUM) va lluitar al front d'Aragó i a Madrid. Però no van aconseguir protegir les Illes Balears (excepte Menorca, que cauria al 39). Aquests prioritzaven la revolució social i van iniciar la col·lectivització d'indústries i terres. Per contra, ERC, UGT i PSUC centraven els esforços en la guerra.

Els dos bàndols es van enfrontar a Barcelona i el POUM va ser prohibit. El Govern central va retirar competències a la Generalitat i Franco derogaria l'Estatut el 1938 i causaria uns 5.500 morts, milers de ferits i grans destrosses amb els bombardejos de l'aviació italiana i alemanya, a partir del 1937. La derrota republicana a l'Ebre va suposar la caiguda de Lleida (3/04/38) i el 1939, de la resta de capitals catalanes.

La ciutat de Lleida va ser bombardejada per l'exèrcit franquista, amb el suport dels nazis i dels feixistes italians, al llarg de 1937 i 1938. El 2 de novembre de 1937 van causar 210 víctimes documentades. D'aquestes, cinquanta eren alumnes del Liceu Escolar, entre 12 i 13 anys.

5.2 La GCE a l'exterior

Durant els anys de la GCE, Europa va viure un ambient prebèl·lic per les tensions causades pels règims italians i alemanys que acabaria amb l'esclat de la SGM. Tant les dictadures, inclosa la de l'URSS, com les democràcies europees, liderades per Gran Bretanya i França, i els EUA van acordar no intervenir en la GCE a fi de no internacionalitzar el conflicte.

Però, feixistes italians, nazis, la dictadura portuguesa, soldats marroquins i uns 1.500 voluntaris irlandesos i francesos, serien els primers en desobeir els acords i van aliar-se amb el bàndol franquista. L'Església catòlica, incloent-hi el Vaticà, també donaria suport als franquistes (excepte el clergat basc). Posteriorment, l'URSS, Txecoslovàquia i Mèxic ajudarien la República. Igual que els 35.000 voluntaris antifeixistes de les Brigades Internacionals, procedents de 54 països, que van ser enviats a Espanya a través de la Tercera Internacional (Komintern).